

Відгук офіційного опонента

кандидата філологічних наук, доцента, доцента кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка Матвієнків Ольги Степанівни на дисертаційне дослідження Басараби Ірини Олегівни «Ідіоматичний простір англomовного художнього військового тексту», подане на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія», галузь знань 03 Гуманітарні науки

Актуальність теми дослідження. У періоди кардинальних суспільних змін початку ХХІ століття мовна система збагачується, реагуючи на виникнення нових понять, явищ, реалій життя людини у технократичному суспільстві. Найбільшою динамікою відзначається лексичний й фразеологічний рівні різних мов.

У різноманітних комунікативних сферах сьогодення поширеним засобом вираження думки є фразеологічна одиниця (далі – ФО), якій також приділяється належна увага аналізу в англomовному художньому тексті.

Утім, ґрунтовніші студії ФО свідчать про досі існуючі й нерозв'язані проблеми. Передумовою цього є, з одного боку, щораз ширша матеріальна база, на яку ці дослідження спираються, а з іншого – той факт, що фразеологічні дослідження почасти залишаються на рівні спостереження або класифікації матеріалу, не досягаючи глибших або абстрактніших рівнів опрацювання фразеологічної сфери, які використовуються в інших мовознавчих дисциплінах.

З часу появи у ХХ ст., фразеологія, як наука, розвинула проблематику своєї теорії у мовознавчій площині під різними кутами зору. Теперішній етап її розвитку продовжує характеризуватися різноманітністю підходів і аспектів аналізу. Наприкінці ХХ ст. з'явилася низка наукових праць, у яких увага дослідників прикута до вивчення ФО у системі мова ↔ мовлення, зросло зацікавлення науковців у царині когнітивних фразеологічних студій та фразеологічних трансформацій у художньому дискурсі, дослідження котрих

проведено на матеріалі різних мов у різножанрових художніх текстах. Передусім це стосується проблеми її лінгвокультурологічного / етнолінгвістичного, когнітивно-дискурсного, когнітивно-ономасіологічного, комунікативно-прагматичного підходів, котрі викликають особливе наукове зацікавлення. Хоча ФО не залишалися поза увагою дослідників, дослідження структурно-семантичних і функційних особливостей ФО в англійських художніх текстах на військову тематику (далі – АХТВТ) не можна вважати завершеним. Студії ФО свідчать на цей час про існуючі й нерозв'язані проблеми. З огляду на це дисертаційна праця І. О. Басараби, що присвячена вивченню специфіки функціонування ФО в АХТВТ, є актуальною і на часі.

Опоновану дисертацію виконано у межах комплексної науково-дослідної теми факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Актуальні проблеми іноземної філології, перекладознавства та методики викладання германських і романських мов», затвердженої вченою радою факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 2 від 23 лютого 2016 року, номер державної 26 реєстрації 0116U001434). Тему дисертації затверджено вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 6 від 17 квітня 2019 року) та перезатверджено (протокол № 2 від 22 лютого 2023 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Детальне ознайомлення із дисертаційним дослідженням І. О. Басараби дає підстави стверджувати, що ґрунтовне дослідження потенціалу ФО АХТВТ стає теоретично значущим через: 1) ґрунтовне дослідження фразеології як науки (с. 31–32; с.35–36); 2) упорядкування метамови через аналітичний опис-роз'яснення існуючих термінів і класифікацій мовних одиниць (с. 31–32; с. 39–41; с. 48–50; с. 53–54; с. 55–57; с. 60); 3) встановлення основних типологічних ознак, що дозволяють ідентифікувати і систематизувати скопус фразеологізмів, які вживаються в англійських художніх текстах на військову тематику; 4) осмислення

фразеологічної одиниці як усталеної синтагматичної системи з мінімальною продуктивністю синтаксичних схем та властивою трансформаційною деструктивністю, тобто як полівербальної одиниці мови, що характеризується фігуральністю смислу; 5) ретельний аналіз відомих підходів до розуміння сутності методології та методів дослідження у науці загалом та лінгвістиці зокрема, а також вивчення методологічних підходів дослідження фразеологічного простору, що дозволило виділити власні підходи та методи дослідження ФО в АХТВТ (с. 64–67); 6) класифікацію ФО за морфологічною ознакою (с. 105–106); 7) дослідження внутрішньої та зовнішньої форм ФО в англійських художніх текстах на військову тематику (с. 116–118); 8) дослідження метафоризованих ФО в АХТВТ (с. 126–128); 9) виокремлення лексико-семантичних категорій ідіоматичного простору АХТВТ (с. 137); 10) вирізнення низки конкретних стилістичних функцій, які виконують ФО в АХТВТ та використання точних квантитативних методів для визначення функціонування та розподілу ФО в АХТВТ (с. 159–160; с. 172); 11) проведення кореляційного аналізу фразеологічних одиниць в англійському художньому тексті на військову тематику (с. 204–209).

Ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дисертаційної праці. Дисертація Басараби І.О. має типову структуру, що є цілком логічною, і складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списків літератури, додатків. У вступі визначаються актуальність і наукова новизна, об'єкт і предмет, мета праці й завдання дослідження, а також вказується теоретична вагомість і практична значущість дослідження, описується його теоретико-методологічна база і вказується досліджуваний ілюстративний матеріал.

Перший розділ роботи присвячено обґрунтуванню теоретичних витоків дослідження: визначається ключове поняття «фразеологізм», упорядковується метамова дослідження, встановлюються конститутивні ознаки фразеологічних одиниць, виокремлюються основні класифікації фразеологізмів.

У другому розділі дисертації визначаються загальнонаукові та специфічні методи і прийоми, що використовуються на кожному етапі

вивчення фразеологічних одиниць. На схвалення заслуговує застосування великої сукупності методологічних підходів та методик проведення лінгвістичних розвідок, що дозволило дисертантці сформуувати власний набір методик та методів, які можна використовувати для дослідження ідіоматичного простору АХТВТ, а також важливими є кількісні підрахунки досліджуваних мовних елементів, оскільки вони забезпечують високу вірогідність результатів.

У третьому розділі висвітлюються структурно-семантичні особливості фразеологічних одиниць, розглядається комплексний підхід для класифікації ФО, який поєднує морфологічний, семантичний та синтаксичний критерії, здійснюється класифікація ФО за морфологічною ознакою й визначаються їх кількісні характеристики. Концептуально значущим видається вивчення в роботі вмотивованих та невмотивованих, а також метафоризованих та неметафоризованих ФО в АХТВТ.

У четвертому розділі проаналізовано функціонування фразеологічних одиниць в АХТВТ; здійснено статистичний розподіл ФО у відібраному текстовому експериментальному матеріалі; застосовуючи різноманітні методи щодо особливостей ФО у АХТВТ визначено: частоту появи ФО певного класу за морфологічною ознакою (с. 172), метафоризованих ФО (с. 181), вмотивованих ФО (с. 188), а також класів ФО за критерієм граматичної злитності в семантичних категоріях; проведено кореляційний аналіз фразеологічних одиниць в АХТВТ. У загальних висновках підводяться підсумки дослідження.

Усі розділи дисертації І. О. Басараби і роботу загалом завершують аргументовані висновки. Анотація стисло й чітко відображає основні положення та основний зміст наукового дослідження.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень та висновків дисертації підтверджується як значним списком теоретичних джерел (232 позиції), об'ємом опрацьованого фактичного матеріалу загальним обсягом 3376 сторінок англomовних художніх текстів сучасних авторів на військову

тематику (дослідженням 1670 ФО), так і вражаючими за змістом, інформативністю і практичною спрямованістю дев'ятьма додатками.

Новими і перспективними положеннями опонованого дисертаційного дослідження є застосування комплексного підходу до визначення фразеологічної одиниці та її ролі в англомовних художніх текстах на військову тематику; семантична класифікація фразеологічних одиниць АХТВТ на основі категоріального підходу; характеристика ідіоматичного простору англомовних художніх текстів на військову тематику; семантичний статус фразеологічних одиниць в АХТВТ з урахуванням умотивованості, ідіоматичності, внутрішньої форми та метафоризації, а також подальшого розвитку набув аналіз функційних особливостей фразеологічних одиниць в англомовних художніх текстах на військову тематику та комплексний підхід щодо застосування квантитативних методів для встановлення закономірностей реалізації лінгвальних та функційних особливостей фразеологічних одиниць в англомовних художніх текстах на військову тематику.

Особливої уваги заслуговує особистий внесок здобувачки, оскільки їй належать: гіпотеза про залежність механізмів розпізнавання ФО у текстах від рівня сформованості когнітивних навичок читача; теоретичне дослідження механізмів розпізнавання ФО в АХТВТ; формування програми та проведення експериментального дослідження щодо об'єктивності висунутої гіпотези, що становить 80% від наукового внеску.

Практичне значення одержаних результатів. Дисертаційне дослідження І.О. Басараби полягає в поглибленні уявлень про важливі для сучасного мовознавства морфологічні та лексико-семантичні особливості функціонування фразеологічних одиниць в англомовних художніх текстах. Результати та висновки з дисертаційного дослідження можуть бути використані на лекційних і практичних заняттях із лексикології («Лексикографія», «Фразеологія»), спецкурсах з теорії перекладу. Основні положення доцільно впровадити як у педагогічну практику (укладання

підручників та методичних вказівок), так і в науково-дослідницьку практику (для написання кваліфікаційних робіт). Результати дослідження важливо враховувати під час викладання дисципліни «Англійська мова для професійного спрямування» у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження І. О. Басараби висвітлено у 20 публікаціях, вісім із яких вийшли друком у фахових виданнях України в галузі філології (5,03 др. арк.), одна – у періодичному виданні науко-метричної бази Web of Science у галузі філології (1,15 др. арк.) та 11 тезах доповідей на міжнародних і всеукраїнській наукових конференціях (1,21 др. арк.). Загальний обсяг публікацій становить 7,39 др. арк.

Основні положення роботи оприлюднено у доповідях на 10-ти міжнародних наукових і науково-практичних конференціях, а також на одній всеукраїнській.

Обсяг друківаних робіт, їхній зміст і кількість відповідають вимогам щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Підкреслюючи актуальність обраної теми, новизну й обґрунтованість висновків і положень, сформульованих в дисертації, та належний рівень її виконання, слід звернути увагу на деякі дискусійні моменти, обговорення яких, на думку опонента, може висвітлити додаткові значущі моменти роботи.

1. Багатогранність історичного буття народу приховано у фразеологічному просторі художнього текстосвіту, який у праці зосереджений на військовій тематиці. Чи існує відмінність між фразеологічним простором дієвості фразеологічних таксонів і *ідіоматичним* (задекларованим Вами)? Чи не

спостерігаємо тут взаємозаміни понять? Адже у Вашому варіанті полем розгляду повинні бути ідіоми, а не фразеологізми?

2. Чи релевантним є Ваше міркування про *стійкість складу і структури* фразеологічної одиниці як її *диференційної ознаки*? У системі мови так, безумовно, але ми маємо справу з системою тексту, з індивідуально-авторським текстосвітом. А звідти розмаїті деструкції складу і структури і авторські оказіональні новотвори.

3. Як корелюють теоретичні студії механізмів розпізнавання фразеологічних одиниць в різних наукових школах (англістики, германістики, україністики) у плані їхнього взаємодоповнення або взаємоуточнення? І чи відстежили Ви певну новітню домінуючу класифікацію фразеологічних одиниць у цих школах у порівнянні з загальноновизнаними класичними класифікаціями?

4. Чи існує вірогідність екстраполяції напрацьованої гіпотези про залежність механізмів розпізнавання фразеологічних одиниць для англомовного художнього тексту на військову тематику на інші художні тексти різножанрового й різнотематичного характеру?

Відсутність порушення академічної доброчесності

Актуальність кваліфікаційної роботи Ірини Олегівни Басараби незаперечна. Висновки й основні положення дисертації мають наукову новизну, високу теоретичну та практичну цінність. Під час дослідження тексту дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дисертаційне дослідження та публікації автора виконані на достатньо високому науковому рівні, наукова новизна, висновки, їх обґрунтованість, рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності відповідають вимогам, що висуваються до праць такого рівня.

Загальний висновок

Висловлені вище зауваження не впливають на загальний позитивний висновок щодо дисертаційного дослідження І. О. Басараби. Скоріше, вони вказують на те, що виконане дисертаційне дослідження є концептуально

новою науковою працею, нові методологічно обґрунтовані результати якої зробили внесок у вирішення важливої наукової проблеми – вивчення ідіоматичного простору англomовного художнього військового тексту.

Анотація розкриває основні положення та висновки дисертації, є ідентичною роботі за структурою та змістом, а також не містить інформації, що є відсутньою в дисертації.

Дисертаційна робота «Ідіоматичний простір англomовного художнього військового тексту» подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 Філологія, повністю відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (з наступними змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022р., а її автор І. О. Басараба заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент –
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
для гуманітарних факультетів
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Ольга МАТВІЄНКІВ

